

RECENZIE CARTE

Dr. Florin C. STAN*

Alfred H. Moses, *Jurnal de București. Drumul României de la întuneric la lumină. Memoriile unui ambasador american*, București, Editura Art, 2019, 480 p.

La numai un an de la apariția lucrării în limba engleză (*Bucharest Diary: Romanian's Journey from Darkness to Light*, The Brookings Institution Press, Washington, DC, 2018)¹, titlul volumului fostului ambasador al Statelor Unite la București a văzut lumina tiparului în limba română, în traducerea ireproșabilă a lui Andrei Dósa².

Notăm că atât coperta ediției americane, cât și cea publicată în România reproduc aceeași imagine dominată de profilul fostei Case a Poporului (în prezent Palatul Parlamentului), „o monstruozitate arhitecturală semănând cu un tort de

* Consilier relații I, Unitatea Arhive Diplomatice, Ministerul Afacerilor Externe; email: florinstan2011@yahoo.ro

¹ Volumul a fost lansat pe 22 octombrie 2018 la *The Museum of the Jewish People at Beit Hatfutsot* din Tel Aviv.

² În România, cartea a fost lansată pe 20 februarie 2020 în cadrul unei conferințe organizate în cadrul Muzeului Municipiului București, autorul fiind prezent în dialog cu prof. Liviu Rotman.

nuntă deformat”, după aprecierea autorului (p. 229). În plan apropiat, intervenția la un automobil (marca Volkswagen Dasher, model 1973, care a circulat pe piața americană) a cărui defecțiune a surprins șoferul chiar în dreptul edificiului, pare să transmită cititorului starea de fapt a unei țări aflate pe drumul anevoios dintre două epoci.

Autorul, cunoscut avocat american, cu un parcurs profesional apreciat în lumea diplomatică și la vârful politicii Statelor Unite (consilier special al președintelui Jimmy Carter, în 1980-1981, ambasador la București, între 1994 și 1997³, trimis special al președintelui Bill Clinton pentru conflictul din Cipru, în perioada 1999-2001) are toate datele ca titlul publicat să devină un adevărat *bestseller*.

Oricum, interesul celor preocupați de istoria relațiilor bilaterale româno-americane este major, având în vedere poziția lui Alfred H. Moses de ambasador extraordinar și plenipotențiar al Statelor Unite la București, într-o perioadă cheie pentru angajarea României pe traseul euroatlantic binecunoscut.

Cuvântul-înainte (p. 17-20) este semnat de Christopher Van Hollen, senator democrat de Maryland, copreședinte al Serviciilor Diplomatice Caucus și membru al Subcomisiei Operațiunilor Străine din cadrul Comitetului pentru Fonduri al Senatului american. Acesta remarcă „reputația pe deplin meritată” (p. 18) a fostului ambasador, volumul oferind celor ce studiază arta guvernării americane „o lecție excelentă asupra felului în care șeful unei misiuni diplomatice își urmărește agenda” (p. 19). După cum subliniază Van Hollen, lecția majoră a cărții reprezintă „un *memento* puternic în legătură cu ceea ce Statele Unite și partenerii săi pot întreprinde pentru a promova democrația și reformele pieței, atunci când se dedică acestei cauze” (p. 20).

Specialistul sau cititorul obișnuit este încurajat spre lectură și prin cuvintele lui Strobe Talbott, secretar de stat adjunct al Statelor Unite în perioada 1994-2001, care subliniază că volumul „este o carte care trebuie neapărat citită de cei interesați de politica externă a Statelor Unite la cel mai înalt nivel” (apreciere reținută pe prima manșetă a supracoperții).

Rolul de reprezentant al diplomației americane la București este asumat de către autor încă de la început, prin însăși formula dedicației: „*Pentru femeile și bărbații din Serviciul Diplomatic al Statelor Unite*”.

Așadar, cartea are cele mai bune recomandări pentru a trezi nu doar interesul specialiștilor (diplomați, cercetători, istorici), ci și al publicului larg, informațiile vehiculate venind din partea unei personalități implicate direct în contacte politice la cel mai înalt nivel, în interesul angajării României pe drumul democrației și reconstrucției, încă din anii '70, mai ales că, așa cum notează Moses în *Preambul*, „recuperarea continuă” (p. 14).

³ Misiunea diplomatică la București s-a desfășurat între 14 decembrie 1994 și 11 august 1997. *Lista corpului diplomatic*, Ministerul Afacerilor Externe. Direcția Protocol, București, 1995, p. 159. *Lista corpului diplomatic*, Ministerul Afacerilor Externe. Direcția Protocol, București, 1997, p. 166.

Nu lipsit de interes este să menționăm faptul că de „verificarea datelor pe partea românească” s-a ocupat cunoscutul diplomat Sorin Ducaru, prieten al autorului (p. 15).

Concepută în patru părți (I. *Cum am făcut cunoștință cu România*; II. *România se străduiește din răspuțeri*; III. *Democrația românească în acțiune*; IV. *Schimbarea gărzii în România*), cuprinzând în partea finală un necesar glosar de nume și locuri, precum și un indice de nume și tematic, Alfred H. Moses conduce mai întâi lectorul prin răceala imprimată de specificul statului totalitar, cunoscând realitățile României socialiste în urma unor vizite efectuate la București în calitate de reprezentant al Comitetului Evreiesc American (în 1976, 1978, 1980, 1983, 1984, 1986), acesta ajungând „persoana de contact în Statele Unite pentru emigrarea evreilor români” (p. 37).

Aici intervine și primul punct sensibil al dezvăluirilor, bibliografia temei înregistrând acest fenomen drept o adevărată „vânzare a evreilor”⁴. Moses dezvăluie că în acel moment nu știa că guvernul israelian „plătea României o sumă fixă pentru fiecare evreu căruia i se permitea să emigreze în Israel” (p. 37), în pofida unor întâlniri cu oficiali ai statului israelian. „Îi condamn pe israelieni la fel de mult ca pe Ceaușescu – subliniază Moses – în primul rând pentru că nu mi-au spus și, în al doilea rând, pentru că au plătit o răscumpărare degeaba. Grupul nostru din Statele Unite avea puterea de a-i scoate pe evrei din România și a și făcut-o. Pârghia noastră era statutul comercial de națiune cea mai favorizată acordat României, care era adus în discuție în fiecare an pentru reînnoire în Congres” (p. 38).

Deși, așa cum se menționează la p. 39, din perspectiva Washingtonului, clauza era o „recompensă” pentru neaderarea României la politica Moscovei, este subliniat totodată faptul că „reînnoirea anuală a clauzei n-a fost niciodată floare la ureche, iar fără sprijin evreiesc, rezultatul ar fi fost diferit” (p. 40). Faptul este dovedit de orice documentare asupra problematicii⁵.

Între realizările lui Alfred H. Moses, din perioada în care vizita România în calitate de reprezentant al Comitetului Evreiesc American, se înscrie convingerea dictatorului român de a schimba procedura în ceea ce privește emigrarea evreilor,

⁴ Radu Ioanid, *Securitatea și vânzarea evreilor. Istoria acordurilor secrete dintre România și Israel*, Iași, Polirom, 2015. A. H. Moses menționează că a aflat despre această realitate chiar din titlul publicat de R. Ioanid în calitate de responsabil al Diviziei arhivelor de la *United States Holocaust Memorial Museum* din Washington. Despre plata unor sume de bani în schimbul emigrării evreilor s-a aflat însă imediat după prăbușirea regimului totalitar din România. Vezi știrea preluată de ROMPRES la 17 ianuarie 1990 de la Agenția kuweitiană KUNA sub titlul „*Israelul a plătit milioane de dolari pentru «răscumpărarea» evreilor din România*”. Florin C. Stan, *România-Israel. Relații bilaterale (1948-1991)*, București, Argonaut, 2016, p. 449-450. La nivelul deciziei părții române, „*afacerea evrei contra marfă*” fusese transmisă Direcției de Informații Externe a Securității”. Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, editori: Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile, București, Humanitas, 2007, p. 389.

⁵ Un singur exemplu: la 23 aprilie 1981 șeful statului român mulțumea președintelui Bnai Brith, Jack Spitzer, pentru activitatea în problema acordării clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România. ANIC, fond CC al PCR – Secția Relații Externe, dosar nr. 166/1979, f. 9 v.

în sensul ca aceștia să primească un formular direct de la Ministerul de Interne, pentru a evita birocrăția locală și intimidarea aplicanților de către comisiile locale care luau în primire cererile acestora (p. 53). Schimbarea procedurii emigrării a fost adoptată după ce Moses și Jack Spitzer, președintele Bnai Brith au fost primiți de către Nicolae Ceaușescu în 1980⁶. Întrevederea este redată la p. 48-53.

De apreciat, în context, faptul că niciodată autorul nu l-a „apărat” pe Ceaușescu în fața americanilor. Același lucru este precizat și în ceea ce-l privește pe șef-rabinul Moses Rosen (p. 57), care-l însoțea pe Alfred H. Moses în vizitele sale în România.

Parcurgând fragmentele dedicate activității diferitelor personalități în interesul evreilor, cititorul poate fi contrariat de unele afirmații, precum: „Israelului nu-i păsa de comunitatea evreiască din România. Pentru Israel era rușinos faptul că mai erau evrei care locuiau în România” (p. 228). Evident, o opinie care trebuie interpretată în context și care poate fi contrazisă ușor. De exemplu, în toate contactele bilaterale postdecembriste, israelienii și-au exprimat aproape invariabil îngrijorarea față de posibilitatea manifestării oricăror atitudini antisemite care ar fi putut afecta integritatea evreilor din România⁷.

Odată numit în funcția de ambasador al Statelor Unite la București, atât ca opțiune a Casei Albe, cât și ca alegere a Departamentului de Stat, Moses ne dezvăluie câteva aspecte din culisele pregătirii de care beneficiază cei care urmează să ocupe posturi de reprezentare în serviciul extern american. Astfel, aflăm că la „Școala de ambasadori”, proaspătul numit în funcție a aflat că de la un ambasador se cerea nu doar să conducă, ci și să fie „o inspirație pentru personalul ambasadei” (p. 76).

De consemnat că, pe parcursul volumului, o serie de nume ale politicii de la București sunt portretizate din perspectiva fostului reprezentant al diplomației americane în România. Redăm mai jos câteva exemple.

Despre Eminentă Sa șef-rabinul Cultului Mozaic din România între anii 1948-1994, se precizează următoarele: „Lăsând imperfecțiunile deoparte, rabinul Rosen a fost un conducător fermecător și plin de energie, care a menținut în viață și a susținut comunitatea evreiască din România” (p. 50). Descrierea corespunde cuprinzătoarei activități a personalității invocate⁸, recunoscută ca atare inclusiv în Israel⁹.

⁶ Despre activitatea lui Alfred Moses în România, în calitate de președinte al Comitetului Evreiesc American, în lucrarea fostului ambasador israelian la București în perioada 1985 – 1989, Yosef Govrin, *Israeli-Romanian Relations at the End of the Ceaușescu Era*, Frank Cass, London, Portland, Or, 2002, p. 90-92.

⁷ Florin C. Stan, *op. cit.*, p. 470-471.

⁸ Potrivit aprecierii istoricului Liviu Rotman, rabinul Rosen „a fost liderul potrivit pentru o situație de anormalitate”, acesta reușind să se impună în fața autorităților comuniste, fiind „înzestrat cu reale calități diplomatice, știind să stăpânească un limbaj și argumente din arsenalul Puterii”. Liviu Rotman, *Evreii din România în perioada comunistă: 1944-1965*, Iași, Polirom, 2004, p. 85.

⁹ Cu prilejul vizitei Șef-Rabinului în Israel din noiembrie-decembrie 1964, președintele Secției israeliene a Congresului Mondial Evreiesc, profesorul Arieh Tartakower, a transmis că „evreimea din întreaga lume urmărește de mulți ani, cu admirație și respect, opera aceluia care poartă cu

Despre președintele Ion Iliescu se apreciază că era „o persoană cu picioarele pe pământ, deschis și direct și nu avea nimic din aerele unui șef de stat încrezut” (p. 67). În mod deosebit, acesta a impresionat autorul cu prilejul vizitei în Statele Unite din 1995¹⁰. Iată un pasaj sugestiv: „În afară de discursurile oficiale, a vorbit fără notițe, arătând o bună stăpânire a istoriei, a evenimentelor curente și, pe alocuri, dând dovadă de umor, replica sa preferată fiind încurajarea «acțiunilor comune», adăugând apoi «aventuri comune». A combinat statutul prezidențial cu dragostea pentru mulțimi a politicianului. A salutat oameni și a scuturat mâini în stil american. A fost priceput în momente dificile sau cu potențial dificil ” (p. 239-240).

Despre Teodor Meleșcanu, în acea perioadă aflat la primul mandat ca ministru al afacerilor externe (1992-1996), autorul subliniază că era „unul dintre cei mai buni miniștri ai României” (p. 134), „un politician înzestrat” (p. 193), „un diplomat de carieră rafinat, prietenos, pro-american” (p. 101), „un diplomat minunat” (p. 321), preferatul „secretarului de stat Warren Christopher” (p. 101). Acesta a impresionat adesea partea americană prin observații „surprinzător de precise” (p. 225).

În privința lui Adrian Severin, șeful diplomației de la București care i-a succedat ministrului Meleșcanu în perioada 1996-1997, se arată că era „un interlocutor grozav – plin de imaginație, creativ și de încredere” (p. 349)¹¹.

Despre Mircea Geoană, Alfred Moses era impresionat de felul în care acesta se descurca în funcția de purtător de cuvânt al MAE, apreciind că „personifica «noua Românie»” și recomandându-l în consecință ministrului Meleșcanu pentru postul de ambasador la Washington, unde a servit „cu mare succes” (p. 247). Între altele, activității lui Geoană în Statele Unite s-a datorat permanentizarea clauzei, o puternică susținere în acest sens revenind din partea senatorului republican Hank Brown și a congressmanului Tom Lantosz¹².

Virgil Măgureanu, directorul Serviciului Român de Informații între 1990-1997, a fost descris ca fiind „întotdeauna învăluit în mister” (p. 362), „un sfinx” (p. 222), un „om inscrutabil”, care „nu punea niciodată toate cărțile pe masă” (p. 102).

demnitate și abnegație steagul iudaismului român”. „Revista Cultului Mozaic”, an X, nr. 112, București, ianuarie 1965, p. 6. Un alt exemplu sugestiv este înființarea în anul 1981, în cadrul Universității „Bar-Ilan” din Ramat Gan, a catedrei „The Rabi Moses Rosen Chair for the Study of Jewish Ethical Values in Eastern Europe”. *O catedră „Dr. MOSES ROSEN” la Universitatea „BAR-ILAN”, din Israel*, în „Revista Cultului Mozaic”, an XXVI, nr. 492, București, 1 octombrie 1981, p. 5.

¹⁰ Perspectivele fostului președinte român, în lucrarea *Dialoguri româno-americane*, București, Editura Nemira, 1996. Alte trimiteri, în Ion Iliescu, *Fragmente de viață și de istorie trăită*, București, Editura Litera, 2011.

¹¹ Despre întrevederile cu ambasadorul Statelor Unite, ministrul Severin relatează în volumul *Locurile unde se construiește Europa*. Adrian Severin în dialog cu Gabriel Andreescu, Iași, Polirom, 2000, p. 44-45 și p. 106-116.

¹² Tom Lantosz a fost „cel mai eficient susținător al României”, dominându-l pe David Funderburk în dezbaterile ținute în Camera Reprezentanților pe marginea acordării permanentizării clauzei pentru România”. Alfred H. Moses, *Jurnal de București. Drumul României de la întuneric la lumină. Memoriile unui ambasador american*, București, Editura Art, 2019, p. 293.

Premierul din 1992-1996, Nicolae Văcăroiu, a fost văzut de către ambasador drept „un birocrat comunist din vechea gardă” (p. 142)¹³.

În ceea ce-l privește pe liderul opoziției de atunci, Corneliu Coposu, autorul îl caracterizează ca fiind „un purist” și „un monarhist fervent” (p. 164).

Despre președintele Emil Constantinescu din perioada 1996-2000, autorul apreciază că, deși „nu era un politician profesionist, era plăcut și «curat» din punct de vedere politic” (p. 264). Redă însă și câteva date frapante, între care faptul că era „un adept al revizionismului” (p. 359), în pofida faptului că principalul său consilier, Zoe Petre, era „pricepută la vorbe și înțeleaptă” (p. 354).

Prim-ministrul Radu Vasile este descris ca „pro-american”, „adorând să fie pe plac”, oferindu-i-se în consecință „toate șansele să o facă” (p. 274).

Viorel Hrebenciuc, secretarul general al Guvernului, era supranumit „domnul Rezolvă-Tot”, „o sursă de informații utile și un om care chiar făcea lucruri” (p. 163).

Ion Rațiu, „pro-occidental”, era „un purtător de cuvânt articulat în favoarea României” și „unul dintre pușinii români care își puteau impune ideile într-o dezbatere în stil occidental” (p. 209).

Pe parcursul rememorării amintirilor sale, Moses conturează inclusiv portretele unor personalități politice și diplomatice americane. Astfel, aflăm date despre „legendarul Richard A. Holbrooke”, în 1994 secretar adjunct privind Afacerile Europene și Canadiene. Persoana căreia ambasadorul de la București îi comunica mesajele este calificat drept „un om care construia imperii” (p. 77).

Sandy Berger, consilier adjunct pentru Securitate Națională, „principala persoană care controla accesul la Clinton”, este descris drept un „strateg, capabil să pună cap la cap bucăți de tactici pentru a crea o schemă realizabilă, imaginativă și practică” (p. 209).

Generalul George A. Joulwan, comandantul suprem al Forțelor Aliate, care spunea despre sine că este „doar un simplu soldat”, era „un om foarte tonic”, „o persoană impresionantă din toate punctele de vedere”, care „nu avea decât cuvinte de laudă la adresa Armatei Române” (p. 323).

David Funderburk, kongresmen republican, menționat de câteva ori pe parcursul volumului pentru atitudinile sale contrare politicii Bucureștiului, este descris ca fiind persoana care a servit „timp de patru ani controversați” (1981-1985) în calitate de ambasador american la București¹⁴ în timpul președinției lui Ronald Reagan (p. 99). Susținând în anii '90 opoziția din România în cadrul unui „grup de influență maghiar din Statele Unite”, care „se plângea cu regularitate în

¹³ Pentru o privire extinsă asupra guvernării din 1992-1996, a se vedea inclusiv perspectivele prim-ministrului Nicolae Văcăroiu, *România, jocuri de interes*. Carte interviu de Gheorghe Smeoreanu, București, Editura Intact, 1998.

¹⁴ Mărturiile fostului ambasador au fost publicate în Germania Federală în anul prăbușirii regimului comunist din România: David B. Funderburk, *Un ambasador american între Departamentul de Stat și clanul Ceaușescu*, München, Editura Jon Dumitru Verlag, 1989. Funderburk îl menționează aici pe Alfred Moses în calitate de procuror liberal democrat care „s-a făcut ecoul atitudinii generale a Departamentului” în interesul acordării clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România. *Ibidem*, p. 98.

legătură cu România”¹⁵, atitudinea acestui grup fiind influențată însă, după aprecierea ambasadorului Moses, „de considerente emoționale”, fiind „departe de a fi obiectiv” (p. 171)¹⁶.

În sensul reacțiilor potrivnice politicii Bucureștiului, Moses remarcă dubla măsură aplicată României din partea unor decidenți politici europeni, precum Helmut Kohl, cancelarul Germaniei, în contextul necesității sprijinirii parcursului euro-atlantic. Ambasadorul american îl citează aici pe omologul său german, Anton Rossbach, care mărturisea că pentru șeful guvernului de la Berlin, România era considerată în continuare „o țară comunistă”, nerecunoscând „legitimitatea președintelui Iliescu”. Dar dacă acest lucru era adevărat, diplomatul german arăta cu sinceritate că Helmut Kohl „ar fi trebuit să-i aplice același standard și prim-ministrului maghiar Gyula Horn, un fost comunist pe care Kohl îl accepta” (p. 173).

Paginile cărții oferă o privire inclusiv asupra diplomaților acreditați la București. Astfel, ambasadorul Federației Ruse, Evgheni Ostrovenko, este descris drept „serviabil și prietenos, dar intransigent, mai ales în privința expansiunii NATO”. Acesta afirmă că „expansiunea” alianței „avea să dividă din nou Europa”, refuzând argumentul după care extinderea NATO ar promova stabilitatea în Europa Centrală (p. 200).

În ceea ce privește atitudinea partenerilor NATO față de sprijinirea României pe drumul occidentalizării și implicit al integrării în alianța nord-atlantică, în afara constatării după care „majoritatea ambasadorilor NATO erau anti-Iliescu” (p. 273), aceasta este caracterizată de către ambasadorul Statelor Unite în felul următor: Germania, până la schimbarea regimului de la București în 1996, era „cea mai puțin prietenoasă”; norvegienii, olandezii, belgienii și danezii erau „în general neprietenoși”, reflexie a unui stigmat comunist moștenit de președintele Iliescu; britanicii erau „britanici”, adică „adecvați, însă nu și progresiști”; francezii erau „paternali și tratau cu un aer de superioritate România, fără a-i oferi vreun sprijin real” (p. 208); Italia, Grecia, Spania, Portugalia și Turcia erau „oportuniste, căutând oportunități economice în România” (p. 208-209). Încurajări directe veneau din partea Statelor Unite și Canadei și prin mesaje personale din partea ambasadorului britanic Andrew Bache și a ambasadorului german Anton Rossbach, care considerau că „România este prea mare și prea importantă pentru a renunța la ea” (p. 209).

În cele din urmă, după cum se știe, în valul de aderare din 1999 au fost acceptate în NATO Polonia, Republica Cehă și Ungaria, raționamentul Casei Albe pentru această formulă ținând cont de faptul că admiterea a „mai mult de trei țări ar

¹⁵ Relatând despre o întâlnire din aprilie 1996 cu Béla Markó, liderul UDMR, ambasadorul Moses subliniază că „problema maghiară nu era atât o nedreptate reală, cât mai degrabă retorică politică, menită să le facă pe plac celor care credeau în cauză”. Alfred H. Moses, *op. cit.*, p. 291.

¹⁶ Autorul amintește odată cu descrierea vizitei președintelui Ion Iliescu la Washington de „sesiunea mai puțin prietenoasă cu kongresmenul David Funderburk în care acesta a acuzat România de o serie de acțiuni nocive la adresa interesului Statelor Unite”, aprecieri care „nu erau adevărate”. Alfred H. Moses, *op. cit.*, p. 236.

putea să încline balanța către respingerea tratatului NATO de către Senat, acesta fiind preocupat de costurile extinderii NATO și de extinderea garanțiilor privind securitatea, pe care SUA ar fi fost nevoită să le facă noilor membri” (p. 139).

Foarte importante pot fi considerate informațiile care amintesc de semnarea tratatelor bilaterale româno-ungar¹⁷ (p. 202-203, p. 214) și româno-ucrainean¹⁸ (p. 204-206; p. 384-394), negociate în perioada în care încheierea acestora era una dintre condițiile *sine qua non* acceptării în NATO.

Autorul descrie inclusiv culisele vizitelor efectuate de președintele României în Statele Unite, din toamna lui 1995¹⁹ (p. 232-241), de Prima Doamnă Hillary Clinton la București, din iulie 1996²⁰ (p. 309-314) și apoi de președintele Clinton, căruia îi este alocat un spațiu corespunzător pe parcursul volumului.

Alte date interesante consemnate de către fostul ambasador sunt legate de primele investiții americane în România (Procter&Gamble, McDonalds, Reynolds Tobacco), de deschiderea primului post de televiziune privat din România cu acoperire națională, Pro TV, moment care a reprezentat „un pas pozitiv în avansarea spre vest” (p. 184).

Interesant și de apreciat este că amintirile ambasadorului nu ocolesc nici etalarea unor afaceri neortodoxe, numite „afaceri americane riscante”, exemplul oferit fiind cazul companiei TransChem din Florida, proprietate a familiei Kaplan, care în 1997 viza achiziționarea unor echipamente agricole *en gros* din SUA, cerând însă Guvernului României prețul cu amănuntul. Sesizând „pericolul”, „ambasada americană și-a retras sprijinul” (p. 395).

De remarcat inclusiv unele trimiteri de ordin psihosocial, foarte interesant de analizat dintr-o multitudine de perspective, cum ar fi următoarea constatare: „Printr-o înclinație culturală, românii preferă să evite confruntarea. Eschiva și compromisul erau răspunsuri tradiționale românești la conflicte, atât la cele militare, cât și la cele economice” (p. 400).

Pot fi notate în mod deosebit aprecierile la adresa instituției Armatei, despre care ambasadorul arată că „depășise economia țării în ceea ce privește reformele”, fiind „fără îndoială cea mai bună din Europa Centrală” (p. 401).

În privința unor inadvertențe care apar pe parcursul lucrării, acestea ar fi putut fi corectate de către editor prin note de subsol. O eventuală reeditare a volumului ar putea ține cont de acest aspect. Un exemplu este menționarea eronată a înființării Partidului Național Liberal în anul 1850 (p. 330). Corect, 1875. De asemenea, în cazul tratatului cu Ucraina din 1997, autorul menționează ca loc de semnare București (p. 394), și nu Constanța (Neptun).

¹⁷ *Tratatul de înțelegere, cooperare și bună vecinătate dintre România și republica Ungară*, semnat la Timișoara la 16 septembrie 1996.

¹⁸ *Tratatul cu privire la relațiile de bună vecinătate și cooperare dintre România și Ucraina*, încheiat la 2 iunie 1997 la Constanța (stațiunea Neptun).

¹⁹ Considerată de către autor „un succes”. Alfred H. Moses, op. cit., p. 233.

²⁰ Considerată „un succes imens”, *Ibidem*, p. 314. În volumul publicat de Hillary Rodham Clinton, *Hard Choices*, Simon&Schuster, 2014 (publicat în 2015 în limba română la Editura RAO), niciun paragraf nu face trimitere la România.

La capătul mandatului îndeplinit la București, Moses își recunoaște și unele greșeli, precum faptul că nu a fost mai cooperant cu reprezentanții presei românești. „Am ținut multe conferințe de presă, dar nu am colaborat cu presa unu la unu” (p. 401).

Ceea ce este mai important însă Moses a scos în evidență, punând în valoare România ca „furnizor de încredere și util” (p. 300), afirmând în ultimele rânduri ale mărturisirilor sale că a avut „marele noroc de a fi ambasadorul Statelor Unite în România” într-o perioadă care i-a permis să fie „mai mult decât un martor al istoriei”, felicitându-se pentru faptul că „pentru un scurt moment, într-o țară îndepărtată, am ajutat la înfăptuirea ei”²¹ (p. 447).

Pentru înțelegerea mai detaliată a informațiilor vehiculate de către fostul ambasador Alfred H. Moses, recomandăm lectura volumului în relație cu alte contribuții, atât de ordin memorialistic – unele citate aici, dar și cu alte titluri care nu pot fi ocolite, pentru o cât mai fidelă analiză a peisajului politic românesc din anii '90²² –, cât și științific²³, toate împreună oferind o perspectivă mai amplă asupra realităților complexe care au marcat evoluția României în primul deceniu postdecembrist.

²¹ Autorul mărturisește că în toate demersurile a fost „*inspirat de învățăturile Torei și de Talmud*”, subliniind că „*fiecare dintre noi are obligația de a face ceva pentru a îmbunătăți viața oamenilor*”. *Ibidem*, p. 334.

²² Două titluri sugestive: *De la regimul comunist la regimul Iliescu*. Virgil Măgureanu în dialog cu Alex Mihai Stoenescu, București, RAO, 2008 și Iosif Boda, *Cinci ani la Cotroceni*, București, Editura Evenimentul Românesc, 1999.

²³ A se vedea, în acest sens, lucrările semnate de Florin Abraham: *Transformarea României: 1989-2006. Rolul factorilor externi*, Academia Română/INST, București, 2006 și *România de la comunism la capitalism, 1989-2004. Sistemul politic*, București, Tritonic, 2006.